

Príležitosti pre mestské životné prostredie

Mestá a urbanizované oblasti v súčasnosti čelia bezprecedentnému nárastu počtu obyvateľov, čo vytvára stále sa zvyšujúci tlak na ich životné prostredie. Na jednej strane tento tlak spôsobuje neustále zhoršovanie kvality životného prostredia prostredníctvom synergicky pôsobiacich faktorov zvýšeného počtu obyvateľstva (napr. vysoká hustota dopravy, znečistenie ovzdušia, vôd a pôdy, zvýšená hladina hluku, tvorba odpadu, sociálna exklúzia atď.), na druhej strane zvyšovanie potreby stále vyššej kvality životnej úrovne súvisiacej so skvalitnením mestského životného prostredia. Tým v mestách dochádza k najvýpuklejšiemu stretu environmentálnej, ekonomickej a sociálnej dimenzie, pričom zlepšenie kvality života obyvateľov je potrebné dosahovať v súlade s podmienkami trvalo udržateľného rozvoja v konkrétnom území.

Vzhľadom na to, že v EÚ žije v mestách a mestských oblastiach už takmer 80 % obyvateľstva, hrajú tieto oblasti dôležitú úlohu pri dosahovaní cieľov Stratégie EÚ pre trvalo udržateľný rozvoj. Šiesty environmentálny akčný plán EÚ prijatý rozhodnutím Európskeho parlamentu a Rady vyzval k vytvoreniu *Tematickej stratégie pre životné prostredie v mestách*. Jej cieľom je zlepšiť životné prostredie miest a zabezpečiť obyvateľom lepšiu kvalitu života pri súčasnom rešpektovaní princípov udržateľného rozvoja s ohľadom na sociálno-ekonomické podmienky a rozvoj miest. Tematická stratégia odporúča riešiť problematiku mestského životného prostredia integrovane, t. j. všetky zložky životného prostredia vo väzbe na relevantné sektorové politiky, územné plánovanie a dopravu. Táto stratégia určuje štyri priority – trvalo udržateľný manažment miest, trvalo udržateľnú mestskú dopravu, trvalo udržateľné mestské plánovanie a trvalo udržateľnú mestskú výstavbu. Na dosahovanie cieľov bolo navrhnutých sedem tematických stratégií, týkajúcich sa znečisťovania ovzdušia, prevencie vzniku a recyklácie odpadu, ochrany a zachovania morského prostredia, ochrany pôdy, používania pesticídov a trvalo udržateľného využívania zdrojov.

Aktivity SAŽP

Slovenská agentúra životného prostredia v minulých rokoch aj v súčasnosti (dnes prostredníctvom odboru pre mestské životné prostredie so sídlom v Žiline) sa od začiatku usilovala o koncepcijnú a efektívnu spoluprácu s mestami. Vypracovala návrh pre zriadenie *Registra dokumentácií miest* za účelom cielene podporiť tvorbu a ochranu životného prostredia miest a zamedziť plánovanie protichodne účinných aktivít. Prvotné údaje pre naplnenie databázy registra poskytli mestské samosprávy formou vyplnených dotazníkov, na ktoré zareagovalo 92 zo 138 miest SR (67 %). Vyhodnotenie potvrdilo naliehavú potrebu integrovaného plánovania. Táto databáza bola pilotnou aktivitou pre pripravovaný internetový portál o životnom prostredí miest SR v réžii SAŽP pod záštitou MŽP SR.

Na podporu uplatnenia tejto tematickej stratégie do života miest, pracovisko SAŽP v Žiline zaviedlo tradíciu konferencií o mestskom životnom prostredí. Konferencie, organizované raz ročne, sa venujú jednotlivým problémom mestského životného prostredia, ako napr.:

brownfieldy, inovatívne trendy v mestskej infraštruktúre, kvalita mestského životného prostredia. Sú vyhľadávané najmä pre komplexný prístup k nosným témam a tiež preto, že dokážu poskytnúť prierezové informácie najmä pracovníkom mestských samospráv.

Európske očakávania

V súčasnosti sa očakáva prijatie budúcej politiky životného prostredia – Siedmeho environmentálneho akčného plánu EÚ, ktorý má stanoviť rámec pre dôslednejšie a účinnejšie uplatňovanie environmentálnych politik a v rámci ktorého musí byť dosiahnutý jasný mestský rozmer a mechanizmus na zapojenie a posilnenie postavenia miest. Účasť pracovníkov SAŽP na medzinárodnej konferencii *Podpora miest pre trvalo udržateľné riešenia* (Brusel, 2010) ozrejmila aktuálne európske trendy s dôrazom na súlad regionálneho ekonomického rozvoja miest a zachovanie kvality ich životného prostredia a priniesla nové impulzy. Konferencia potvrdila, že mestá sú kľúčovými hráčmi pri znižovaní nepriaznivých dosahov a zdôraznila úlohu miest ako generátorov zeleného rastu. Podporila tvorbu značnej finančnej pomoci a jednoduchší prístup k štrukturálnym fondom.

Nová iniciatíva OECD

Esenciálnym nástrojom sledovania posunu smerom k zelenším a trvalo udržateľným mestám a mestským oblastiam je meranie a vyhodnocovanie ukazovateľov stavu a vývoja životného prostredia – monitoring. SAŽP ako odbor

ná organizácia ministerstva životného prostredia podporuje úlohy OSN, EÚ, OECD smerom k mestám aktuálnymi prierezovými aktivitami. V rámci plnenia svojich úloh sa zaoberala aj indikátormi kvality mestského životného prostredia, pričom podporila iniciatívu (2011) pracovnej skupiny WPEI OECD (pracovná skupina pre environmentálne informácie) pre hodnotenie zelených miest vzhľadom na to, že mestské prostredie je síce veľmi zraniteľné, ale má aj množstvo reálnych príležitostí a prostriedkov pre svoju revitalizáciu. Podľa novej návrhovej sady indikátorov mestského životného prostredia pre zelené mestá pracovnej skupiny OECD pre environmentálne informácie bolo identifikovaných deväť tém, ktorých účelom je zachytiť hlavné aspekty zelených miest: využitie zeme, vody a jej kvalita v mestách, nakladanie s odpadom, mestské ovzdušie, doprava a transport, zmena klímy a energia, zdravotný stav životného prostredia a tematická skupina všeobecné povedomie a správanie sa. Všetky témy sa dotýkajú kvality životného prostredia v mestách a jeho posudzovania, pričom rozdiely sú najmä v prístupe k hodnoteniu ekonomických a politických aspektov, energetiky a verejného povedomia a správania sa. Projekt je zatiaľ vypracovaný v teoretickej rovine. Sústreďuje sa na kľúčové indikátory mestského životného prostredia z pohľadu SR. Vzhľadom na rozsiahlosť problematiky a rozdielnosť podmienok na úrovni miest Slovenska je na stanovenie vhodného rámca a z neho vyplývajúcich sád indikátorov potrebné uskutočniť odborný výskum určujúcich faktorov a túto problematiku tiež prerokovať s dotknutými stranami (obyvatelia miest, mestská samospráva, štátna správa). Výsledkom bude stanovenie najvhodnejšieho rámca sady indikátorov, ktorý bude korešpondovať s podmienkami a požiadavkami zeleného rozvoja miest na Slovensku. Cieľom je nielen porovnávať jednotlivé mestá, ale uplatňovať indikátory pri vytváraní rozvojových stratégií miest.

Mestá a mestské oblasti ako oblasti koncentrácie sociálno-ekonomických aktivít a následných vplyvov na životné prostredie predstavujú v dnešnom svete oblasti, v ktorých sa najvýpuklejšie prejavujú výsledky prístupu k riešeniu dosahov a rovnako aj príčin týchto vplyvov. Je na nás, ako tvorcach politik a tiež užívateľov ich výstupov, akým smerom sa budeme snažiť ovplyvniť dianie s cieľom zvyšovania životnej úrovne obyvateľov miest a mestských oblastí. Kvalita života je úzko previazaná s kvalitou životného prostredia, ktorého budúci priaznivý alebo nepriaznivý stav sa prejaví ako následok našich súčasných činov. Je preto potrebné pristupovať zodpovedne k tvorbe týchto politik a tiež neustále, na základe získaných poznatkov v súlade s vedecko-technickým pokrokom, ale aj v súlade s rešpektovaním odkazu predkov, tieto politiky prehodnocovať a aplikovať tak, aby konsekvencie ich pôsobenia korešpondovali s cieľmi trvalej udržateľnosti kvality života urbánnych populácií.

Ing. Rastislav Staník

SAŽP – Centrum tvorby krajiny, environmentálnej výchovy a vzdelávania
odbor starostlivosti o mestské životné prostredie

V snahe osloviť mládež a zapojiť ju do ochrany a tvorby mestského prostredia, SAŽP usporiadala fotografickú súťaž *Mládež mestu – mesto mladým* pre deti a mládež SR. Autorom tejto víťaznej snímky v kategórii 15 – 20 rokov je Dušan Kmeť

Súťaž *Mesto mladým – mladá mestu*, 3. miesto, kategória do 15 rokov, autor Juraj Mičky